

มิวเซียมแห่งชาติมาเลเซีย : มิวเซียมและพหุวัฒนธรรมในบริบท ของสังคมพหุลักษณะและการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติในอาเซียน¹

Muzium Negara of Malaysia: Museum and multiculturalism in the context of plural society and transnational labour mobility in ASEAN

มรกต ไมยเออร์*

morakot.mey@mahidol.edu

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ศึกษาการจัดนิทรรศการในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียซึ่งเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนว่า มีการนำเสนอภาพตัวแทนความเป็นสังคมพหุลักษณะของมาเลเซียในบริบทของสังคมพหุลักษณะและประเทศปลายทางที่นิยมในหมู่แรงงานข้ามชาติอย่างไร กรอบการวิเคราะห์มาจากแนวคิดด้านมิวเซียม ภาพตัวแทน และพหุวัฒนธรรมศึกษา โดยใช้การวิจัยเอกสารและการเก็บข้อมูลในมิวเซียม โดยมีการวิเคราะห์เพิ่มเติมด้วยการอภิปรายในลักษณะเปรียบเทียบเบื้องต้นเกี่ยวกับบทบาทมิวเซียมในการสร้างเสริมพหุวัฒนธรรมนิยมจากตัวอย่างในสหภาพยุโรปและอังกฤษ การศึกษาพบว่า ภาพสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีตเน้นความรุ่งเรืองของอาณาจักรมาเลย์ในฐานะเป็นรากเหง้าวัฒนธรรมปัจจุบัน สะท้อนทั้งการโยกย้ายถิ่นก่อนยุคอาณานิคมและการสร้างความชอบธรรมให้กับพลเมืองมลายู โดยมีการนำเสนอการผสมกลมกลืนผ่านการแต่งงานของชาวจีนและมลายูในฐานะภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะและความเป็นเอกภาพ ส่วนภาพของสังคมพหุลักษณะปัจจุบันนั้น มีการนำเสนอกลุ่มชาวมลายู จีน อินเดีย ลูกครึ่งมลายู/จีน-ยุโรปในฐานะที่ใกล้ชิดกับความเป็นชาติ ส่วนชาติพันธุ์อื่นๆ ได้รับการนำเสนอผ่านเสื้อผ้า อาหาร ประเพณี ซึ่งสะท้อนภาพการมีส่วนร่วมในความเป็นชาติอย่างผิวเผิน บทความเสนอว่ามิวเซียมควรมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนและธรรมาภิบาลด้านพหุวัฒนธรรมในมาเลเซียและประเทศสมาชิกอาเซียน

คำสำคัญ : มิวเซียมแห่งชาติมาเลเซีย, พหุวัฒนธรรมนิยม, การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ, สังคมพหุลักษณะ, ประชาคมอาเซียน

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพหุวัฒนธรรมศึกษา (หลักสูตรนานาชาติ) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

This article examines how the permanent exhibitions of the Malaysian National Museum represent the plural society of the country. The article frames its analysis in the context of Malaysia as a plural society and as a popular destination of transnational labor mobility. The analytical framework of the article is informed by scholarly debates in museum studies, scholarship on representation and multicultural studies. Data derive from documentary research and field work conducted the Malaysian National Museum. The discussion is enhanced by comparative observations on museum initiatives in the European Union and the UK. The study shows that the museum glorifies bygone Malay kingdoms as a cultural foundation of modern Malaysia, which serves to legitimize the privileges of ethnic Malays as the indigenous people of Malaysia. It also showcases inter-ethnic marriages between Malay and Chinese as a representation of Malaysia's plural society and unity. In representing the Malaysian nation as it exists today, the exhibition portrays the coexistence of Malays, Chinese, Indian and European-Malays at the center of the nation. Other ethnic groups who are also Malaysian citizens are represented only through cultural makers such as costume, tradition, and food. As a result, their contributions to the nation appear to be superficial. The article therefore suggests that museums must play a more constructive role in promoting sustainable multiculturalism and multicultural governance in Malaysia, as well as ASEAN member states in general.

Keywords: National Museum of Malaysia, multiculturalism, transnational labour mobility, plural society, ASEAN Community

1. บทนำ

มาเลเซียเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกผู้ก่อตั้งอาเซียนที่มีลักษณะร่วมทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมกับประเทศสมาชิกอื่นๆ ของอาเซียน เช่น มีประวัติศาสตร์ความเป็นชาติสมัยใหม่ที่เกิดในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 และมีความเป็นสังคมพหุลักษณะสูง พร้อมทั้งมีการทำงานด้านมิวเซียมมาตั้งแต่สมัยอาณานิคมตะวันตกเข้ามาครอบครองอุษาคเนย์ มิวเซียมแห่งชาติในกัวลาลัมเปอร์มีความใกล้ชิดกับการสร้างความเป็นชาติในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองทางวัฒนธรรม (cultural politics) ของการเกิดรัฐชาติมาเลเซีย ในปี ค.ศ.1957 ที่ประเทศมาเลเซียได้รับเอกราชจากประเทศอังกฤษ “รัฐบาลตนกูอับดุลรามานเริ่มต้นวางนโยบายพัฒนามิวเซียมและสร้างมิวเซียมแห่งชาติในกรุงกัวลาลัมเปอร์ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างวัฒนธรรมความเป็นชาติ” (Ahmad, 2015, p.4) ที่ผูกโยงกับการบริหารสังคมพหุลักษณะของประเทศมาเลเซียหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าการบริหารสังคมพหุวัฒนธรรมหรือนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม

ผลงานทางวิชาการในฐานะข้อมูลสากลที่เกี่ยวกับมิวเซียมในอุษาคเนย์/อาเซียน โดยเฉพาะกรณีมาเลเซียที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัด ในปี ค.ศ.2008 นักวิชาการที่ศึกษาด้านมิวเซียมชาวมาเลเซียชื่อ Abu Talib Ahmad เริ่มตั้งคำถามกับการทำงานของมิวเซียมในมาเลเซีย โดยเสนอว่ามิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียในกัวลาลัมเปอร์และที่อื่นๆ มีการจัดแสดงที่เน้นความเป็นมลายูตาม “แนวคิดของข้าราชการในมิวเซียมที่ไม่มีการนำเสนอเรื่องราวของชาติพันธุ์อื่นๆ หรือนำผลการวิจัยทางประวัติศาสตร์มาเลเซียใหม่ๆ มาช่วยในการจัดแสดง” (Ahmad, 2008, p.69) แต่การวิพากษ์มิวเซียมในกลุ่มนักวิชาการในช่วงเวลาต่อมาก็ยังวนเวียนกับความพยายามทำลาย (deconstruct) การครอบงำดังกล่าวด้วยการเน้นการวิเคราะห์ที่มุ่งศึกษาการนำเสนออิทธิพลและภาพตัวแทนของวัฒนธรรมมลายูในมิวเซียมเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น Kalb (2009) ศึกษามิวเซียมแห่งชาติในกัวลาลัมเปอร์กับมิวเซียมอื่นๆ โดยเสนอว่าวัฒนธรรมการจัดแสดงนิทรรศการในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียมีความผูกพันกับการสร้างชาติอย่างแนบแน่น ทั้งที่งานชิ้นนี้ต้องการวิพากษ์การทำงานของมิวเซียมในมาเลเซีย แต่วิธีการวิเคราะห์ในงานชิ้นนี้ก็กลับมุ่งที่วัฒนธรรมและเรื่องราวของกลุ่มคนมลายูแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้การวิเคราะห์เนื้อหาการจัดแสดงของมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียยังไม่ลงลึก ส่วนงานชิ้นสำคัญเกี่ยวกับมิวเซียมในมาเลเซียเขียนโดย Abu Talib Ahmad เอง (2015) เน้นการสำรวจมิวเซียมทั่วประเทศกับการนำเสนอประวัติศาสตร์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายวัฒนธรรม โดยในหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงประเด็นเรื่องมิวเซียมแห่งชาติกัวลาลัมเปอร์ไว้บางส่วน โดยมีการวิเคราะห์การนำเสนอภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ชาติและสังคมมาเลเซียที่เน้นกลุ่มคนมลายูเป็นหลัก แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดวิเคราะห์นิทรรศการปัจจุบันในมิวเซียมแห่งชาติให้ลึกซึ้ง ทั้งหมดนี้น่าจะเป็นตามที่ Shamsul (2001) เสนอว่าเป็นเพราะ “การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นมลายูที่เกิดขึ้นในรัฐชาติมาเลเซียมีอิทธิพลต่อนักวิชาการทั้งที่เป็นชาวมาเลเซียและไม่ใช่มลายูในการให้

ความสำคัญกับอัตลักษณ์มลายูที่ถูกสร้างขึ้นโดยไมวิพากษ์” (p.355) แล้วนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ในมาเลเซีย

กล่าวได้ว่า งานทางวิชาการที่ศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับมิวเซียมในมาเลเซีย โดยเฉพาะมิวเซียมแห่งชาติ ยังขาดการศึกษาการทำงานและการจัดนิทรรศการของมิวเซียมที่วิเคราะห์การนำเสนอภาพสังคมพหุวัฒนธรรมโดยรวมด้วยการเปรียบเทียบการนำเสนอภาพของชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูกับชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ขาดการวิเคราะห์การนำเสนอภาพสังคมพหุลักษณะมาเลเซียที่รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicity) อื่นๆไปพร้อมๆ กัน และงานวิชาการเกี่ยวกับมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียยังไม่ได้วิเคราะห์นิทรรศการที่จัดแสดงในปัจจุบันนัก และงานที่วิเคราะห์นิทรรศการนี้ยังไม่ลึกซึ้ง ประกอบกับยังขาดงานทางวิชาการที่เชื่อมโยงการทำงานของมิวเซียมในมาเลเซียกับการเสนอแนะบทบาทของมิวเซียมในการเสริมสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในบริบทของอาเซียน/อุษาคเนย์ ซึ่งช่องว่างในงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนี้ เป็นประเด็นสำคัญที่บทความนี้หยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นของการศึกษาวิจัย

บทความนี้ต้องการศึกษาว่ามิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียในฐานะที่เป็นพื้นที่ (space หรือ site) ทางการเมืองของวัฒนธรรม (cultural politics) มีการจัดนิทรรศการถาวรในช่วงปี ค.ศ.2017 - 2018 ที่นำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีตและปัจจุบัน ด้วยการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องด้วยการจัดแสดงวัตถุ (object) และเทคนิคการจัดแสดงแบบสมัยใหม่อื่นๆ (modern museology) ที่ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ภาพตัวแทน” หรือ “representation” หรือประเด็น หรือชุดคำอธิบายเกี่ยวกับสังคมพหุลักษณะมาเลเซียภายใต้บริบทของสังคมมาเลเซียที่มีความเป็นสังคมพหุลักษณะและการเป็นประเทศปลายทางของแรงงานข้ามชาติของแรงงานอย่างไร นอกจากนี้บทความยังอภิปรายว่าจากการดำเนินงานของมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียซึ่งเป็นกรณีศึกษาและตัวอย่างการทำงานด้านมิวเซียมในสหภาพยุโรปและอังกฤษชวนให้คิดถึงความสำคัญของการส่งเสริมบทบาทของมิวเซียมในการสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในอาเซียนได้อย่างไรบ้าง

บทความนี้เป็นบทความวิจัยทางประวัติศาสตร์ มีการออกแบบการวิจัยโดยใช้กรอบแนวคิดการวิจัยด้านมิวเซียมศึกษา ภาพตัวแทน และพหุวัฒนธรรมศึกษามาวิเคราะห์การนำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะของสังคมมาเลเซียในนิทรรศการถาวรของมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซีย โดยข้อมูลที่ใช้ในการเขียนวิเคราะห์มาจกสามแหล่งใหญ่คือ (1) ข้อมูลเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเทศมาเลเซีย (2) ข้อมูลภาคสนามที่มาจากการเก็บข้อมูลในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียด้วยการเยี่ยมชม จัดบันทึก และถ่ายภาพนิทรรศการที่จัดแสดงในช่วงปี ค.ศ.2017-2018 (3) ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพัฒนาการแนวคิดและการดำเนินงานมิวเซียมในสหภาพยุโรปและอังกฤษที่เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม เพื่อนำเสนอแนวคิดในการส่งเสริมบทบาทมิวเซียมในมาเลเซียและอาเซียน ในบทความนี้มีการนำเสนอผลการศึกษานอกจากบทนำและบทสรุปแล้ว เนื้อหาในบทความแบ่งออกเป็นหัวข้อมิวเซียม ภาพตัวแทน ประวัติศาสตร์และ

พหุวัฒนธรรมนิยม หัวข้อมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียและการจัดแสดงนิทรรศการภายใต้บริบทของสังคมพหุลักษณะและการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน หัวข้อการนำเสนอภาพประวัติศาสตร์สังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีต หัวข้อการนำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะในปัจจุบันของมาเลเซีย และหัวข้อสุดท้าย จากมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียสู่ความสำคัญของการส่งเสริมบทบาทมิวเซียมในการสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนระดับอาเซียน

2. มิวเซียม ภาพตัวแทน และพหุวัฒนธรรมนิยม

มิวเซียมถือเป็นพื้นที่ของ “representation” ซึ่งในภาษาไทยแปลว่า “ภาพตัวแทน” หรือภาพที่นำเสนอหรือความหมาย (meanings) ที่ได้รับการสร้างหรือนำเสนอขึ้นในโลกทางสังคมวัฒนธรรม (Kidd, 2016; Macdonald, 1998) นักวิชาการด้านมิวเซียมเสนอว่า มิวเซียมเป็นทั้งสถานที่และสถาบันทางวัฒนธรรมที่มีการนำเสนอหรือผลิตภาพตัวแทนหรือชุดความหมายต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งหมายถึงว่า มิวเซียมเป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรมและสถาบันทางวัฒนธรรมที่สามารถเป็นพื้นที่ (space or site) ที่ให้เกิดการผลิตความทรงจำและชุดความหมายชุดใดชุดหนึ่งในรูปแบบหลากหลาย ผ่านเทคนิคการเล่าเรื่องด้วยการคัดเลือกประเภทวัตถุและวิธีการจัดแสดงวัตถุหลากหลายรูปแบบ หรืออีกนัยหนึ่ง มิวเซียมมีบทบาทสำคัญในการสร้างภาพตัวแทนของเรื่องราว ประเด็น หรือประวัติศาสตร์ชุดใดชุดหนึ่ง (Bennet, 1995; Kidd, 2016; Macdonald, 1998)

ภาพตัวแทนดังกล่าวที่นำเสนอในมิวเซียมนั้นไม่ได้ถือว่าเป็นสิ่งจะความจริง (truth) แต่เป็นชุดความหมายหรือภาพที่นำเสนอหรือภาพตัวแทนความจริงเพียงชุดหนึ่งในจำนวนหลายๆ ชุดเท่านั้น ภาพตัวแทนและความหมายที่ได้รับการผลิตขึ้นมา ทั้งโดยวงการโฆษณาสินค้าหรือโดยสถาบันทางวัฒนธรรม เช่น มิวเซียม นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ แต่มีค่านิยมหรือแนวคิดบางอย่างกำกับอยู่เสมอ ซึ่งเท่ากับว่าการนำเสนอภาพตัวแทนหรือชุดความหมายเกี่ยวกับอดีตและประเด็นต่างๆ ในมิวเซียมนั้นไม่ได้เป็นไปอย่างอิสระ (Hall, 2009) โดยมิวเซียมมีพื้นที่ที่เปิดให้มีการผลิตภาพตัวแทนและชุดความหมายที่ต้องการสื่อสาร ผ่านการคัดเลือกวัตถุจัดแสดงด้วยเทคนิคและวิธีการต่างๆ ตั้งแต่ระดับการเล่าเรื่องธรรมดา ไปจนถึงการใช้ระบบมัลติมีเดียและการเล่าเรื่องอย่างทันสมัยแบบอื่นๆ ภายใต้การออกแบบและจัดการทีมงานจัดแสดง ซึ่งถ้าเป็นมิวเซียมของรัฐบาล การทำงานของทีมงานดังกล่าวก็จะอยู่ภายใต้นโยบายของรัฐบาล ซึ่งความเป็นอิสระของการทำงานขึ้นอยู่กับนโยบายและลักษณะการปกครองของประเทศนั้นๆ จึงเท่ากับว่าโดยธรรมชาติแล้ว มิวเซียมเป็นสถาบันที่ไม่เพียงแต่ควบคุมผลผลิตทางวัฒนธรรม แต่ยังเผยแพร่ผลผลิตทางวัฒนธรรมในรูปของภาพตัวแทนที่มีพลังในทางสังคมการเมือง เพราะมิวเซียมมีสถานะและหน้าที่ที่หลากหลาย เช่น การพักผ่อนและการศึกษา หรืออาจกล่าวได้ว่า มิวเซียมเป็นพื้นที่ของการปฏิบัติการของการเมืองทางวัฒนธรรมของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานระดับท้องถิ่น รัฐบาล และระดับนานาชาติ ความสำคัญของมิวเซียมจึงอยู่ที่ธรรมชาติของมิวเซียมเองในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการเมืองทาง

วัฒนธรรม เช่น นำเสนออัตลักษณ์และความเป็นชาติให้ออกมาในรูปการจัดแสดงที่มองเห็นได้ด้วยสายตา (Knell, 2011; Macdonald, 1998) เป็นต้น

Multiculturalism หรือในภาษาไทยว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม” เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญ การยอมรับต่อสิทธิทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของบุคคลที่มีความหลากหลายทั้งด้านชาติพันธุ์ เพศสภาพ และความหลากหลายรูปแบบอื่นๆ ที่เติบโตมาตั้งแต่ปลายคริสต์ทศวรรษ 1970 ในอเมริกา มีหลายประเทศที่ใช้แนวคิดดังกล่าวในการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง เช่น แคนาดา (Kymlicka, 2012) กล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาสังคมให้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ในปัจจุบันมิวเซียมมีการให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องพหุวัฒนธรรมมากขึ้น นักวิชาการคนสำคัญด้านมิวเซียม Richard Sandell (1998) ได้บุกเบิกแนวคิดที่ว่า มิวเซียมสามารถเป็นพื้นที่ในการช่วยส่งเสริมให้เกิด “กระบวนการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม” (social inclusion) เพื่อให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลาย เช่น ทางชาติพันธุ์ ไม่ถูกเบียดขับ (marginalization) และได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมผ่านพื้นที่และกิจกรรมของมิวเซียม (pp.44-46)

จากกรอบแนวคิดด้านวิชาการหลายสาขานวนกกับพัฒนาการจากภาคมิวเซียมเอง จึงทำให้มีความน่าสนใจศึกษาว่ามิวเซียมแห่งชาติมาเลเซีย ซึ่งเป็นมิวเซียมของประเทศสมาชิกอาเซียนที่ถือว่าเป็นประเทศเกิดใหม่ในยุคหลังอาณานิคม และมีความหลากหลายของผู้คนทั้งด้านเชื้อชาติและชาติพันธุ์มากที่สุดประเทศหนึ่งในอุษาคเนย์/ภูมิภาคอาเซียน มีการนำเสนอภาพตัวแทนประวัติศาสตร์ชาติและสังคมพหุลักษณะในมิวเซียมแห่งชาติ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ของการเมืองทางวัฒนธรรมระดับชาติในบริบทสังคมพหุลักษณะและการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนอย่างไร และจากกรณีมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียนี้ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของมิวเซียมในการช่วยส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมในอาเซียนหรือไม่อย่างไร

3. มิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียและการจัดแสดงนิทรรศการภายใต้บริบทของสังคมพหุลักษณะและการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

ในปี ค.ศ.1963 รัฐบาลมาเลเซียเปิดมิวเซียมแห่งชาติ ซึ่งมีชื่อเป็นภาษามลายูว่า Muzium Negara โดยตัวอาคารของมิวเซียมสร้างขึ้นในบริเวณที่เคยเป็น Selangor Museum ซึ่งเป็นมิวเซียมสำคัญในช่วงสมัยอาณานิคมและได้รับความเสียหายจากกระเบิดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัจจุบันมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองกัวลาลัมเปอร์ ไม่ไกลจาก KL Sentral ซึ่งเป็นศูนย์กลางคมนาคม นอกจากนี้ยังอยู่ไม่ไกลจากมัสยิดจาเม็ค ซึ่งเป็นมัสยิดเก่าแก่ของประเทศ และยังตั้งอยู่ใจกลางสังคมพหุลักษณะ คือ ใกล้ชุมชนอินเดียหรือลิตเติ้ลอินเดีย และย่านชุมชนชาวจีน ปัจจุบันการจัดแสดงนิทรรศการของมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียประกอบด้วยแกลเลอรี 4 ห้อง ชั้นหนึ่งของอาคารมิวเซียมประกอบด้วยสองปีกใหญ่ซ้ายขวา ด้านขวามือเมื่อหันหลังให้กับประตูทางเข้าเป็นที่ตั้งของแกลเลอรี A ชื่อ Early History (Serajah Awal) และด้านซ้ายมือเป็นแกลเลอรี B ชื่อ The Malay Kingdom (Kerajaan-Kerajaan Melayu) ส่วนบริเวณชั้นสองของอาคารมิวเซียม ปีกขวามือเป็นแกลเลอรี C ชื่อ

The Colonial Era (Era Kolonial) และทางปีกซ้ายมือเป็นที่ตั้งของแกลเลอรี D ชื่อ Malaysia Today (Malaysia Kini)

นับตั้งแต่ประเทศมาเลเซียถือกำเนิดมาจนถึงปัจจุบัน มิวเซียมแห่งชาติมาเลเซีย มีความใกล้ชิดกับการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติที่เน้นความเป็นมลายู (Ahmad, 2015, p.25) และความเปลี่ยนแปลงของมิวเซียมเกิดภายใต้บริบทสังคมพหุลักษณะและการบริหารสังคมพหุลักษณะที่เรียกว่านโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมของมาเลเซีย ซึ่งบทความนี้นำเสนอเพียง 2 บริบท คือ บริบทที่หนึ่ง ความเป็นสังคมพหุลักษณะที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicity) ซึ่งในบทความนี้บางครั้งใช้คำนี้สลับกับคำว่าคนต่างเชื้อสายหรือคนเชื้อสายอื่นๆ และบริบทที่สองมาจากการที่มาเลเซียเป็นประเทศที่นำเข้าแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติเป็นอันดับต้นๆ ในกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียน นอกเหนือไปจากสิงคโปร์และประเทศไทย

Andaya และ Andaya (2017) เสนอว่า ประเทศมาเลเซียประกอบด้วยกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ พลเมืองส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาวมลายู จีน และชาวอินเดีย และยังมีกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมืองเล็กๆ อื่นอีกด้วย การเมืองเรื่องชาติพันธุ์มีบทบาทสำคัญกับการเมืองในภาพรวมของมาเลเซียมาตั้งแต่สมัยเป็นอาณานิคมของอังกฤษที่เรียกว่า “บริติชมลายา” (British Malaya) ในช่วงนั้นจักรวรรดิอังกฤษจัดการระบบเศรษฐกิจ “บริติชมลายา” ให้เป็นฐานการส่งออกผลผลิตที่มาจากวัตถุดิบทางธรรมชาติและการเกษตร มีการนำเข้าแรงงานจากจีนและอินเดียเพื่อทำงานในภาคการเกษตรและเหมืองแร่ เพื่อส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก ด้านการปกครอง เจ้าอาณานิคมอังกฤษใช้ระบบโครงสร้างแบบราชามาเลย์เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครอง มีการให้ความสำคัญกับชาวมลายูในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายแบ่งแยกเพื่อปกครองสังคมพหุลักษณะ ในขณะที่แรงงานชาวจีนจำนวนมากผันตัวเองเป็นผู้ประกอบการและมักมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าชาวมลายู ซึ่งความเป็นไปทางเศรษฐกิจและการบริหารทางการเมืองในระบบอาณานิคมอังกฤษนี้ ก่อให้เกิดการสร้างสังคมพหุลักษณะที่มีความไม่เท่าเทียมกันและเกิดความขัดแย้งในกลุ่มชาวจีนและชาวมลายู โดยยังไม่ต้องกล่าวถึงชาวอินเดียที่เข้ามาเป็นแรงงานได้กลายเป็นพลเมืองชั้นสามในระบบอาณานิคม (pp.182-188)

ในช่วงที่มาเลเซียได้เอกราชกลุ่มผู้นำใหม่ของประเทศมาเลเซียที่มีเชื้อสายมลายูสามารถผลักดันให้ชาวมลายูเชื้อสายมลายูให้มีความสำคัญและได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าชาวมลายูเชื้อสายอื่นๆ ในช่วง The Federation of Malaya และการก่อตั้งประเทศมาเลเซีย โดย Koh (2015a) วิเคราะห์ว่า โดยเฉพาะปี ค.ศ.1946 ที่ The United Malays National Organization (UMNO) ได้รับการก่อตั้งขึ้นมา และกลายเป็นผู้นำในการสนับสนุนและปกป้องผลประโยชน์ของชาวมลายู น่าจะเกิดขึ้นจากความไม่เต็มใจของชาวมลายูในการแบ่งปันสิทธิความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกับกลุ่มคนที่ไม่ใช่ชาวมลายู ซึ่งถูกมองว่าเป็นผู้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยโดยไม่ใช่เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิม (non-indigenous immigrants) (p.534)

ต่อมาตั้งแต่สมัยคริสต์ทศวรรษ 1970 อิทธิพลของการจลาจลในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1969 ที่ชาวมลายูเชื้อสายมลายูทำร้ายเพื่อนร่วมชาติเชื้อสายจีน เพราะผลการเลือกตั้ง

ในเดือนนั้นก่อให้เกิดความหวาดกลัวเรื่องอิทธิพลและอำนาจทางเศรษฐกิจของคนเชื้อสายจีน จนนำไปสู่การออกนโยบายเศรษฐกิจใหม่เพื่อกระจายความเท่าเทียมกันทางรายได้ (Arakaki, 2009, p.83) และตามมาด้วยการเกิดแนวคิดเรื่อง “ภูมิบุตร” (Bumiputera) ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความไม่เท่าเทียมกันในหมู่พลเมืองมาเลเซีย (Malaysian citizen) มากยิ่งขึ้น (Balasubramaniam, 2007, p.36) รวมทั้งมีผลกระทบต่อนักวิชาการในประเทศมาเลเซีย ที่ไม่ได้เป็นพลเมืองด้วย ทั้งในด้านการเข้าถึงการศึกษาและสิทธิประโยชน์ทางสังคมอื่นๆ โดย Koh (2015a) อธิบายไว้ว่า คำว่า “ภูมิบุตร” เป็นคำภาษามลายู หมายถึง “ลูกของแผ่นดิน” หรือ “คนพื้นเมือง” ไม่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ แต่ถูกใช้เป็นแนวคิดในการแบ่งแยกประเภทพลเมือง (pp.533-534) โดยกลุ่มชาวมลายูซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ได้สิทธิประโยชน์ทางสังคมมากกว่ากลุ่มชาวจีน และอินเดียที่เป็นพลเมืองและถือว่าเป็นภูมิบุตรเช่นกัน การให้สิทธิทางสังคมแก่คนมลายูมากกว่าคนเชื้อชาติอื่นๆ ที่เป็นภูมิบุตรด้วยกันนั้นยังคงได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญปัจจุบันของมาเลเซียมาตรา 153 วรรคที่ 2 ว่า “[...] เป็นความรับผิดชอบของผู้ปกครองรัฐในการดูแลปกป้องสถานะพิเศษของพลเมืองมลายูและชนพื้นเมืองของซาบาและซาราวัก [...]” (Federal Constitution of Malaysia, 2010) ต่อมาในวรรค 3 กล่าวถึงการที่ผู้ปกครองรัฐต้องดูแลพลเมืองมลายูและชนพื้นเมืองของซาบาและซาราวักให้ได้สิทธิพิเศษด้วยการกำหนดสัดส่วนในการให้เข้าทำงานกับภาครัฐ การได้รับทุนการศึกษา การเข้าศึกษา การทำธุรกิจ และอื่นๆ [...]” (Federal Constitution of Malaysia, 2010) ต่อมาหลังชัยชนะในการเลือกตั้งปี ค.ศ.2008 รัฐบาลภายใต้การนำของนายราจีบ ราซัค (ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ค.ศ.2009 - 2018) เข้าบริหารประเทศพร้อมกับออกนโยบาย 1 Malaysia หรือมาเลเซียที่เป็นหนึ่งเดียว (O’Shannassy, 2013; Awang et al., 2016)

นอกจากพื้นฐานสังคมที่เป็นแบบพหุลักษณะแล้ว ความหลากหลายของกลุ่มเชื้อชาติและชาติพันธุ์ในมาเลเซียยังเพิ่มขึ้นมากในสมัยหลังๆ อันเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดของมาเลเซียตั้งแต่ในช่วงรัฐบาลของ ดร. มหาธีร์ โมฮัมหมัด สมัยแรก (ค.ศ.1981 - 2003) ที่ส่งผลให้มาเลเซียสมัยต่อมา มีความต้องการแรงงานจากภายนอกหรือแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงาน ตามรายงานปี ค.ศ.2017 ของกระทรวงมหาดมุมิ (Home Ministry) ของมาเลเซีย ตัวเลขแรงงานข้ามชาติในเดือนกรกฎาคมมีอยู่ประมาณ 1,781,598 คน (Nasa, 2017) ซึ่งยังไม่รวมแรงงานผิดกฎหมาย แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ในมาเลเซียเป็นชาวอินโดนีเซียถึงประมาณร้อยละ 50 รองลงมาเป็นชาวเนปาลี บังคลาเทศ เมียนมา ฟิลิปปินส์ และไทยตามลำดับ ภาคเศรษฐกิจที่มีแรงงานข้ามชาติมากที่สุดคือ ภาคอุตสาหกรรม รองลงมาคือภาคการก่อสร้าง บริการ และเกษตรกรรม ตามลำดับ (ILO Regional Office for Asia and the Pacific, 2016, p.10) แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มักเผชิญปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการคุ้มครองทางสังคม (ILO Regional Office for Asia and the Pacific, 2016, pp.3-5) นอกจากนี้ ปัญหาสำคัญที่ทั้งแรงงานข้ามชาติและผู้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในมาเลเซียต้องเผชิญคือ ความไม่เท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจภายใต้นโยบายภูมิบุตร

4. การนำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีต

นิทรรศการปัจจุบันในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียนำเสนอภาพตัวแทนประวัติศาสตร์สังคมมาเลเซียก่อนสมัยการเกิดกระแสสำนึกความเป็นชาติ โดยเฉพาะในห้องนิทรรศการอาณาจักรมาเลย์ มีการนำเสนอประวัติศาสตร์สังคมพหุลักษณะในอดีตของมาเลเซียที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของการสร้างประวัติศาสตร์กับรัฐชาติผ่านการเล่าเรื่องสังคมพหุลักษณะในลักษณะเฉพาะ นักประวัติศาสตร์คนสำคัญของฝรั่งเศส Pierre Nora (1989) เสนอว่า ในพัฒนาการสังคมมนุษย์นั้นความทรงจำร่วมของสังคมแบบเดิม ซึ่งเป็นความทรงจำที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในชุมชน ได้รับการแทนที่ด้วยความทรงจำร่วมแบบใหม่ ที่เกิดจากการเขียนและสร้างประวัติศาสตร์ในยุคพัฒนาการของรัฐชาติ โดยประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นใหม่นี้ได้รับการสร้างให้มีตัวตนผ่านสถาบันทางสังคมวัฒนธรรมและโลกทางวัตถุ เช่น หนังสือประวัติศาสตร์มิวเซียม ประเพณีใหม่ๆ ของรัฐชาติ หรืออนุสาวรีย์ เป็นต้น (pp.10-17) โดย Nora (1989) วิเคราะห์ว่า “ความทรงจำร่วม (collective memory) แบบใหม่ที่ได้รับการสร้างขึ้น [...] มักนำเสนอในรูปแบบของประวัติศาสตร์ที่มีเอกภาพ [...] เพื่อตอบสนองต่อการเกิดขึ้นมาของรัฐชาติแบบใหม่ที่ต้องการความเป็นเอกภาพ” (p.11) ในด้านการบริหารจัดการและการสร้างสำนึกความเป็นชาติร่วมกันของพลเมือง การนำเสนอประวัติศาสตร์ของสังคมมาเลเซียในอดีตผ่านนิทรรศการถาวรในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียเป็นตัวอย่างหนึ่งของความเป็นไปดังกล่าว

นิทรรศการถาวรในห้องอาณาจักรมาเลย์เป็นภาพสะท้อนของการสร้างประวัติศาสตร์เพื่อสังคมรัฐชาติมาเลเซียปัจจุบัน ที่เน้นการสร้างภาพลักษณ์ของชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูที่มีมาแต่อดีต ผ่านการนำเสนออาณาจักรมาเลย์โบราณในฐานะเป็นความทันสมัยดั้งเดิมของดินแดนมาเลเซียปัจจุบัน หรืออีกนัยหนึ่ง ความรุ่งเรืองของอาณาจักรมาเลย์โบราณแสดงให้เห็นว่ามาเลเซียปัจจุบันมีที่มาจากอาณาจักรมาเลย์ของชาวมาลายู ซึ่งเท่ากับว่าความเป็นพื้นเมืองดั้งเดิมที่นำเสนอผ่านอดีตได้สร้างความชอบธรรมและการเข้าใจสังคมปัจจุบันที่เน้นความสำคัญของชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู

ความเป็นพหุลักษณะของสังคมมาเลเซียในอดีตได้รับการนำเสนอผ่านการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างอาณาจักรมาเลย์กับอาณาจักรอื่นๆ ในภูมิภาคอนุซาคเนย์สมัยโบราณที่เกิดขึ้นผ่านการค้าและการทูต ความหลากหลายของสังคมพหุลักษณะในส่วนที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของการจัดแสดงเน้นความเป็นมลายูผ่านสองประเด็นคือ ประเด็นแรก การนำเสนอความเป็นมลายูผ่านความรุ่งเรืองและประเพณีของชนชั้นนำ โดยเฉพาะสถาบันกษัตริย์ และประเด็นที่สอง แสดงความเชื่อมโยงอาณาจักรมาเลย์กับวัฒนธรรมศาสนาอิสลามในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความรุ่งเรืองของอาณาจักรมาเลย์ โดยทางมิวเซียมได้ใช้มุมจัดแสดงขนาดใหญ่ที่มีตัวหุ่นจำลองขนาดเท่าคนจริงเพื่อแสดงความเป็นไปของเหตุการณ์ที่ผู้นำมะละกาปรับเปลี่ยนมารับนับถือศาสนาอิสลาม (Muzium Negara, 2017-2018a)

จากภาษาของการจัดแสดงในห้องอาณาจักรมาเลย์ดังกล่าวนำไปสู่ประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือ สร้างภาพตัวแทนความเป็นเอกภาพของสังคมในอดีตผ่านการผสมกลมกลืนของชาติพันธุ์ (ethnicity) ซึ่งน่าสนใจอย่างยิ่งในแง่ที่ว่า มิวเซียมเลือกเพียงสองกลุ่มเท่านั้น คือ มลายูและชาวจีน แม้ว่าในภาพรวมของการจัดแสดงนิทรรศการในห้องอาณาจักรมาเลย์กล่าวถึงคนเชื้อสายจีนน้อยกว่าชาวมลายูมาก แต่ถือได้ว่าชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ กลุ่มเดียวที่ได้รับกล่าวถึงในห้องจัดแสดงนี้ โดยการจัดแสดงถึงกลุ่มชาวจีนมีการนำเสนอในสองรูปแบบ คือ แรงงานชาวจีนและกลุ่มเปอรานากันหรือลูกครึ่งจีนมลายู โดยแรงงานชาวจีนนั้นทางมิวเซียมได้นำเสนอในรูปแบบของแรงงานทำงานในเรือที่ประกอบการจัดแสดงในส่วนนิทรรศการการค้าของอาณาจักรมาเลย์ วิธีการจัดแสดงใช้รูปแบบเรือสินค้าจำลองขนาดย่อมไว้ในตู้กระจก และมีตุ๊กตาแรงงานชาวจีนสองสามตัวที่มีขนาดเล็กมากแทบมองไม่ออกว่าเป็นชาวอะไร ถ้าไม่เพ่งมองอย่างตั้งใจ ตุ๊กตาเหล่านี้ขยับเคลื่อนที่ไปมาในลักษณะการทำงานเป็นลูกเรือในเรือสินค้าจำลอง ซึ่งเมื่อดูจากวิธีการจัดแสดงและการคัดเลือกวัตถุประกอบการจัดแสดงต้องการแสดงให้เห็นในที่ว่า ชาวจีนเหล่านี้เป็นกรรมกรและไม่ใช่คนพื้นเมืองดั้งเดิมเพราะมากับเรือสินค้า (Muzium Negara, 2017-2018a)

ในส่วนนิทรรศการเกี่ยวกับกลุ่มเปอรานากันหรือลูกครึ่งจีนมลายูมีความแตกต่างไปอย่างสิ้นเชิง ทางมิวเซียมได้สร้างจุดสนใจให้กับการจัดแสดงในส่วนนี้ ด้วยการใช้ตู้กระจกขนาดใหญ่ สูงประมาณสองเมตร บรรจุข้าวของเครื่องใช้ของกลุ่มเปอรานากันที่แสดงวัฒนธรรมและความเจริญทางวัตถุ ซึ่งแสดงการผสมกลมกลืนกันของชาวมลายูและชาวจีน นอกจากนี้ยังมีหุ่นผู้หญิงขนาดเท่าคนจริงที่แสดงว่าเป็นลูกครึ่งจีนมลายูในเครื่องแต่งกายแบบเปอรานากันที่ค่อนข้างได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมลายูมากกว่าจีนมาประกอบการจัดแสดงด้วย กล่าวได้ว่านิทรรศการต้องการเน้นให้เห็นภาพสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีตผ่านการผสมกลมกลืนของความเป็นจีนเข้ากับมลายูภายใต้อาณาจักรมาเลย์ที่ชาวมลายูเป็นผู้นำมาตั้งแต่ดั้งเดิม (Muzium Negara, 2017-2018a)

การสร้างภาพตัวแทนของความกลมกลืนระหว่างชาวมลายูเชื้อสายมลายูและเชื้อสายจีนในลักษณะเครือญาติที่ได้รับการหยิบยกมาเป็นพิเศษนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับความต้องการลดความขัดแย้งทางการเมืองทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวมลายูและชาวจีนในมาเลเซียยุคสมัยใหม่ โดยเฉพาะจากนโยบาย 1 Malaysia ของนายกรัฐมนตรีราจีบ ราซัค ที่ประกาศในปี ค.ศ.2009 ที่ต้องการสร้างเอกภาพให้กับประเทศ โดยนโยบายนี้ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากเหตุการณ์จลาจลเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1969 เหตุการณ์ดังกล่าวที่ Arakaki (2009) วิเคราะห์ว่าเป็น “จุดเปลี่ยนสำคัญของของสิ่งที่เรียกว่าเป็นการประสานประโยชน์ของการสร้างสังคมพหุลักษณะมาเลเซียที่เคยดำเนินมาอย่างราบรื่นนับแต่ได้รับเอกราช [...]” (p.79)

5. การนำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะมาเลเซียยุคปัจจุบันในมิวเซียมแห่งชาติ

ประเด็นเรื่องสังคมพหุลักษณะปัจจุบันของมาเลเซียนั้นได้รับการตีความและนำเสนอไว้ในนิทรรศการของมิวเซียมไว้ในห้องนิทรรศการใหญ่ที่เรียกว่า “Malaysia Today” หรือ “มาเลเซียในวันนี้” พื้นที่ประมาณหนึ่งในสี่ของห้องแสดงนิทรรศการใช้จัดแสดงหลากหลายทางเชื้อชาติของประเทศมาเลเซีย ด้วยการใช้หุ่นผู้หญิงและชายที่มีขนาดสูงกว่าคนจริงเล็กน้อย มีทั้งในท่านั่งและยืน แสดงความแตกต่างทางเชื้อชาติและชาติพันธุ์ผ่านเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายตามชาติพันธุ์ต่างๆ ให้กับหุ่นที่จัดแสดงที่มีหน้าตาและสีผิวแตกต่างกัน (Muzium Negara, 2017-2018b)

มิวเซียมแห่งชาติของมาเลเซียใช้เทคนิคการนำเสนอเรื่องราวและการเลือกวัตถุจัดแสดง โดยเลือกเน้นบางประเด็นของสังคมพหุลักษณะของมาเลเซีย และใช้วิธีการหลบเลี่ยงอย่างแยบยล ในการนำเสนอภาพตัวแทนความหลากหลายของสังคมพหุลักษณะของมาเลเซีย มิวเซียมเสนอว่า ประเทศมาเลเซียปัจจุบันประกอบด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ โดยในความหลากหลายนี้เน้นการประกาศความสำคัญของชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู และกลุ่มมุขมนตรีจากซาร์บาและซาราวักในฐานะที่เป็นภูมิบุตรดั้งเดิมของประเทศมาเลเซีย คำบรรยายในมิวเซียม เป็นการอธิบายที่อิงกับคำจำกัดความ “คนมลายู” ที่ผูกพันกับภาษามลายูและการนับถือศาสนาอิสลามโดยรวมชาวพื้นเมืองในซาบาและซาราวักไว้ในคำจำกัดความนี้ ตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญมาเลเซียฉบับปี ค.ศ.1957 ที่ได้รับการประกาศเป็นรัฐธรรมนูญของ The Federation of Malaya ในวันที่ได้รับเอกราช และต่อมาในปี ค.ศ.1963 ได้รับการประกาศให้เป็นรัฐธรรมนูญของมาเลเซียในวันมาเลเซีย (Malaysia Day) ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ต่อมาได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้ง แต่คำจำกัดความดังกล่าวยังคงเดิม (Federal Constitution of Malaysia, 2010)

แม้ว่ามิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียให้ความสำคัญกับความเป็นมลายูในภาพรวมของการจัดแสดง แต่การจัดแสดงในห้อง Malaysia Today และในบางจุดของมิวเซียม แสดงให้เห็นว่าทางมิวเซียมให้ความสำคัญประเด็นเรื่องสังคมพหุลักษณะที่เกี่ยวกับคนเชื้อสายอื่นๆ เช่นกัน โดยเฉพาะในห้อง Malaysia Today มีการจัดแสดงหุ่นที่แต่งกายตามชาติพันธุ์ต่างๆ ในมาเลเซีย เช่น อินเดีย จีน กลุ่มสยามมลายู และกลุ่ม Serani หรือลูกครึ่งมลายู/จีน-ยุโรป ซึ่งเกิดจากผู้หญิงจีนหรือมลายูที่แต่งงานกับคนยุโรปที่มาจากโปรตุเกสในคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยมีแหล่งพำนักอยู่บริเวณมะละกาและเกาะปีนัง รวมทั้งจัดแสดงหุ่นที่เกี่ยวกับประเพณีสำคัญของคนเชื้อสายต่างๆ เช่น ปีใหม่จีน เทศกาล Gawai Festival หรือเทศกาลเก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นพิธีที่ทำกันในกลุ่ม Iban และ Bidayah สำหรับขอบคุณพระเจ้าช่วงฤดูการเก็บเกี่ยว หรือพิธีแบบฮินดูของชาวอินเดีย เป็นต้น นอกจากนี้ในช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเป็นช่วงเวลาหลังวันตรุษจีนหรือปีใหม่ของชาวจีนไม่นาน ทางมิวเซียมได้จัดแสดงเรื่องราวและประเพณีเกี่ยวกับตรุษจีนที่บริเวณชั้นหนึ่งของมิวเซียมไว้ในตู้กระจกติดผนังที่ในห้องโถงพักที่เชื่อมห้องจัดแสดงอาณาจักรมาเลย์และห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ยุคโบราณ เท่ากับว่าตู้กระจกจัดแสดงนั้นติด

อยู่บนผาผนังของห้องอาณาจักรมาเลย์และห้องจัดแสดงประวัติศาสตร์ยุคโบราณ ซึ่งการจัดแสดงในลักษณะดังกล่าวเป็นความพยายามใช้พื้นที่ในมิวเซียมในการจัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว เนื้อหาการจัดแสดงใช้ภาพถ่ายประกอบคำบรรยายสั้นๆ เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมการไหว้บรรพบุรุษ อาหารการกิน การแต่งกาย และธรรมเนียมปฏิบัติอื่นๆ ของชาวมาเลเซียเชื้อสายจีน

การจัดแสดงในส่วนนี้แม้มีความพยายามแสดงให้การนำเสนอภาพสังคมพหุลักษณะ แต่แนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมที่สะท้อนอยู่ในการจัดแสดงส่วนนี้เป็นแนวคิดที่เรียกว่าเป็นแบบ 3S คือ เน้นพหุวัฒนธรรมโดยใช้เครื่องหมายทางวัฒนธรรมการแต่งกาย อาหารการกิน ความบันเทิง และประเพณี ที่นักวิชาการด้านพหุวัฒนธรรมอย่าง Kymlicka (2012) เสนอว่า ไม่ใช่แก่นแท้แนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมที่ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมของคนต่างวัฒนธรรมในบริบทของชุมชนหรือสังคมของชาติ (pp.3-5) และ Kymlicka (2012) ยังวิเคราะห์ต่ออีกว่า “[...] การเน้นเรื่องความแตกต่างทางอาหารและการแต่งกายทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัวเข้าหากัน [...] และยิ่งทำให้เกิดอคติและการตีตรา (stereotyping) และที่เกิดโดยทั่วไปคือ การแบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และเผ่าพันธุ์ต่างๆ” (p.4)

แม้ว่าการจัดแสดงนิทรรศการในมิวเซียมแห่งชาติไม่ได้ให้พื้นที่การจัดแสดงเกี่ยวกับชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นๆ เท่ากับชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู แต่สามารถกล่าวได้ว่าการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับชาวมาเลเซียเชื้อสายอินเดียและเชื้อสายจีนมีมากกว่าการจัดแสดงเกี่ยวกับชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นๆ นอกจากนี้ประเด็นที่สำคัญคือ มีการให้ความหมายและความสำคัญกับชาวมาเลเซียเชื้อสายจีนและอินเดียที่นำเสนอคู่ไปกับชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู ซึ่งผูกโยงกับความเป็นชาติและเอกภาพของความเป็นชาติที่เด่นชัดและแนบแน่นกว่าชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นๆ ตัวอย่างที่ดีคือ การกล่าวถึงชาวอินเดียและชาวจีนในมาเลเซียที่ปรากฏขึ้นในนิทรรศการส่วนที่เกี่ยวกับกระแสนิยมชาตินิยมในมาเลเซียที่นำไปสู่การพัฒนาความเป็นชาติ การได้รับเอกราช และกำเนิดประเทศมาเลเซีย ดังคำบรรยายในนิทรรศการกล่าวว่า

“ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ความเป็นชาตินิยมและกิจกรรมทางการเมืองของชาวจีนส่วนใหญ่ในมลายาผูกพันอย่างมากกับพัฒนาการทางเมืองในจีนแผ่นดินใหญ่ [...] ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ในช่วงแรกๆ ความรู้สึกชาตินิยมในกลุ่มชุมชนชาวอินเดียก็ผูกโยงโดยตรงกับประเทศบ้านเกิดอินเดีย [...]”

ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ชาวจีนและอินเดียเริ่มให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสถานะของตนเองในมลายา และเริ่มตระหนักว่า มีเพียงสมาคมที่ได้รับการยอมรับเท่านั้นที่สามารถช่วยปกป้องสถานะและสิทธิของพวกตนในประเทศได้ ดังนั้นจึงมีการก่อตั้ง Malayan Indian Congress (MIC) ในปี ค.ศ.1946 และ Malayan Chinese

Association (MCA) ในปี ค.ศ.1949 ต่อมาทั้งสองสมาคมได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของพรรคขนาดใหญ่ที่เรียกว่า United Malaya National Organization (UMNO)” (Muzium Negara, 2017-2018b)

นิทรรศการที่จัดแสดงได้ทำให้การสถาปนาความเป็นชาติของมาเลเซียผูกโยงกับประเด็นทางด้านชาติพันธุ์อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ มีทั้งการแสดงภาพตัวแทนความเป็นเอกภาพระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ของสังคมพหุลักษณะภายใต้ร่มของความเป็นชาติ ไปพร้อมๆ กับการจัดลำดับความสำคัญของชาวมาเลเซียต่างเชื้อสายที่ใกล้ชิดกับความเป็นชาติมาเลเซียเป็นลำดับชั้น ผ่านการใช้หุ่นจำลองในห้องจัดแสดง Malaysia Today ในส่วนกำเนิดประเทศมาเลเซีย โดยการจัดแสดงใช้กลุ่มหุ่นจำลองผู้ชายขนาดสูงเท่าคนจริง ยืนล้อมวงเป็นรูปครึ่งวงกลมต่อหน้าเสาธงชาติมาเลเซีย หุ่นจำลองที่เป็นผู้ชายชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูสองคนยืนอยู่ใกล้ชิดเสาธงชาติมากที่สุดและกำลังชักธงชาติขึ้นสู่ยอดเสา ถัดออกไปทางด้านหลังของหุ่นชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูเป็นชาวมาเลเซียเชื้อสายจีนและอินเดียที่ยืนอยู่ในระนาบเดียวกัน และถัดออกไปเป็นลูกครึ่งมลายู/จีน-ยุโรป (Muzium Negara, 2017-2018b)

ทางมิวเซียมใช้ธงชาติและการชักธงชาติขึ้นสู่เสาเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติที่ช่วยสร้างชาวมาเลเซียต่างเชื้อสายให้รวมตัวกันได้ ในขณะเดียวกันแสดงให้เห็นว่าคนเชื้อสายมลายูมีความใกล้ชิดกับความเป็นชาติมาเลเซียมากที่สุด ภาพตัวแทนปัจจุบันนี้สอดคล้องกับอดีตของชาวมลายูภายใต้อาณาจักรมาเลย์ ที่สร้างความรุ่งเรืองให้กับดินแดนมาเลเซียปัจจุบัน โดยภาพตัวแทนอดีตและปัจจุบันได้สร้างความชอบธรรมให้กับปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งในชีวิตประจำวันและทางกฎหมายที่ชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูได้รับสิทธิพิเศษกว่าชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นๆ

ในขณะเดียวกัน นิทรรศการในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการแสดงถึงเสาหลักของความเป็นชาติมาเลเซียที่ยืนอยู่บนความเป็นสังคมพหุลักษณะ ด้วยการให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเชื้อสายจีน อินเดีย และลูกครึ่งจีน/มลายู-ยุโรป ในการเป็นผู้สร้างชาติและมีส่วนร่วมในการประกอบสร้างความเป็นชาติที่มีบทบาทและความสำคัญเหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ เช่น ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย หรือมลายูสยาม หรือแม้แต่กลุ่มพื้นเมืองที่เป็นชาติพันธุ์อื่นๆ การให้ความสำคัญนี้เป็นการเฉลิมฉลองการร่วมมือเพื่อสร้างรัฐชาติมาเลเซียสมัยใหม่ของชาวมาเลเซีย 3 เชื้อสายที่ต่างรวมตัวกันภายใต้องค์กรทางการเมืองของชาติพันธุ์ตนเอง คือ Malayan Indian Congress (MIC) ของชาวอินเดีย ส่วน Malayan Chinese Association (MCA) ของชาวจีน และ United Malaya National Organization (UMNO) ของชาวมลายู ซึ่งท้ายสุดพรรคอัมโนของชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูได้รวมองค์กรชาวอินเดียและชาวจีนไว้ด้วยกันและได้สร้างประเทศมาเลเซียขึ้นมา

คำถามที่ตามมาที่สามารถถามได้เกี่ยวกับการจัดแสดงดังกล่าวคือ ชาวมาเลเซียเชื้อสายอื่นๆ หายไปไหน แม้ว่ากลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มทางการเมืองขนาดใหญ่ แต่ไม่ได้หมายความว่าไร้ตัวตนหรือไร้ความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหรือส่วนหนึ่งของความเป็นชาติมาเลเซีย และนอกจากนี้ยังเป็นไปตามที่ Maria Koundoura (1998) ได้เปิดประเด็นคำถามทางพหุวัฒนธรรมไว้ว่า “ความเป็นชาติและความภูมิใจในชาตินั้นไม่ได้มีรูปแบบเดียว กลุ่มคนต่างชาติพันธุ์ในสังคมพหุลักษณะต่างก็มีรูปแบบแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติที่แตกต่างกัน” (p.70) หรืออีกนัยหนึ่ง จินตนาการความเป็นชาตินั้นมีหลากหลายรูปแบบ แต่ภาพตัวแทนความเป็นชาติที่น่าเสนอในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียกลับเสนอจินตภาพความเป็นเอกภาพของชาติในรูปแบบเดียว

6. จากมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียสู่ความสำคัญของการส่งเสริมบทบาทของมิวเซียมในการสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในอาเซียน

ถ้าเรามองการนำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในมิวเซียมแห่งชาติ คำถามที่ตามมาคือ หน้าที่ของมิวเซียมและมิวเซียมในอาเซียนมีความสำคัญหรือไม่กับการช่วยแก้ปัญหาโจทย์ทางสังคมที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่เกิดจากสังคมพหุลักษณะ และการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติ มิวเซียมสามารถเป็นพื้นที่ (platform) ช่วยให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าการสร้างความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (social inclusion) และชีวิตทางสังคมการเมืองได้มากไปกว่าที่ปรากฏในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียได้หรือไม่ และมิวเซียมจะสามารถมีบทบาทในส่วนที่เกี่ยวกับแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติเพื่อสร้างสรรค์สังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในอาเซียนภายใต้บริบทของสังคมพหุลักษณะและการย้ายถิ่นข้ามชาติได้หรือไม่อย่างไร

คำถามนี้มีความสำคัญ เนื่องจากชีวิตนอกมิวเซียมในสังคมพหุลักษณะของมาเลเซียมีความเป็นไปได้ซับซ้อนมากกว่าเรื่องราวที่ได้รับการคัดเลือกมานำเสนอเป็นภาพตัวแทนในมิวเซียมแห่งชาติ ผลงานทางวิชาการหลายเรื่องชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการจัดการสังคมพหุลักษณะในมาเลเซียที่สร้างความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เช่น กรณีชาวมาเลเซียเชื้อสายจีนประสบปัญหาต่างๆ อันเกิดจากสิทธิความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมกับกลุ่มเชื้อสายมลายู และส่งผลให้เกิดการย้ายถิ่นไปนอกประเทศเพื่อหาโอกาสที่ดีกว่าในสังคมอื่นๆ (Balasubramaniam, 2007; Chee-Beng, 2000; Koh, 2015a, 2015b) และผลการศึกษาของ International Labour Organization (ILO) ชี้ให้เห็นปัญหาความเป็นธรรมของการบริหารแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติของมาเลเซีย (ILO Regional Office for Asia and the Pacific, 2016, p.3) และจากการศึกษาวิจัยอีกเรื่องหนึ่งของ ILO แสดงให้เห็นว่าพลเมืองมาเลเซีย สิงคโปร์ และไทยจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามากกว่า 50% มีทัศนคติว่าแรงงานข้ามชาติเป็นตัวอันตรายในการทำลายมรดกและวัฒนธรรมของประเทศ และเชื่อว่าแรงงานข้ามชาติมีความเกี่ยวข้องภัยกับอัตราการเกิดอาชญากรรม (International Labour Organization, 2011)

ในบริบทการเติบโตของประชาคมอาเซียน ที่เน้นให้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นเสาหลักขับเคลื่อนการบูรณาการทางการเมือง ด้วยการส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายของทุนและแรงงานภายใต้การผ่อนปรนให้พลเมืองของประเทศสมาชิกสามารถเดินทางภายในประชาคมได้ง่ายขึ้นโดยไม่ต้องขอวีซ่าเพื่อการเดินทาง และมีการกำหนดให้พลเมืองที่เป็นแรงงานมีฝีมือบางอาชีพสามารถย้ายถิ่นทำงานได้อย่างเสรี แต่ในความเป็นจริงแล้ว ในอาเซียนมีการเคลื่อนย้ายแรงงานไร้ฝีมือทั้งแรงงานก่อสร้าง แรงงานในโรงงาน และแรงงานดูแล (care worker) อย่างมหาศาลมาก่อนหน้านี้ แต่อาเซียนยังขาดนโยบายระดับภูมิภาคในการบริหารแรงงานข้ามชาติอย่างจริงจังและเพียงพอ (Auethavornpipat, 2017, p.135; Rother, 2018, p.6) แรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติมักประสบปัญหาเกี่ยวกับการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมประเทศปลายทางของการย้ายถิ่น รวมทั้งปัญหาด้านสิทธิและการคุ้มครองทางสังคม (Bal & Gerard, 2018, pp.806-807)

เมื่อพิจารณาจากปัญหาเรื่องพหุวัฒนธรรมและนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมในอาเซียนอันเกิดจากการที่สังคมประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น ประเทศมาเลเซีย ไทย และอื่นๆ ซึ่งเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีปัญหาการจัดการมาแต่เดิมอยู่แล้ว ยิ่งเมื่อมาประกอบกับการบริหารแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาติที่เข้ามาท้าทายการบริหารจัดการของประเทศสมาชิกไปพร้อมๆ กับท้าทายการดำเนินงานในปัจจุบันและอนาคตของประชาคมอาเซียนภายใต้เสาหลักทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีเป้าหมายให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี และการสร้างประชาคมอาเซียนที่ให้ความใส่ใจกับคุณภาพชีวิตของพลเมือง ยิ่งทำให้ประเด็นทางพหุวัฒนธรรมหรือ multicultural governance ที่แปลเป็นภาษาไทยว่า “ธรรมาภิบาลด้านพหุวัฒนธรรม” เป็นประเด็นที่ประชาคมอาเซียนและประเทศสมาชิกต้องให้ความสนใจมากยิ่งขึ้น

มิวเซียมแห่งชาติทั่วโลกเป็นพื้นที่แสดงตัวตนของชาติ และมักนำเสนอสิ่งที่เรียกว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติ แต่ปัจจุบันการทำงานของมิวเซียมได้รับการท้าทายจากพัฒนาการของการเมืองเรื่องความหลากหลาย (politics of diversity) มากขึ้น ตัวอย่างของความเปลี่ยนแปลงในภาคมิวเซียมของสหภาพยุโรปอาจช่วยในการจุดประเด็นในส่งเสริมบทบาทของมิวเซียมให้ตอบสนองต่อความหลากหลายดังกล่าวได้มากขึ้น ตัวอย่างแรกคือ ในปี ค.ศ.2000 คนทำงานมิวเซียมในประเทศอังกฤษเคลื่อนไหวนำเสนอแนวคิดบทบาทของมิวเซียมต่อ Department for Culture, Media and Sport ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาลอังกฤษเพิ่มเติม เนื่องจากเห็นว่าเอกสารทางนโยบายที่เรียกว่า Policy Action Team 10 หรือชื่อย่อว่า PAT 10 ให้ความสำคัญกับมิวเซียมน้อย กลุ่มคนทำงานมิวเซียมจำนวน 22 แห่งเสนอประเด็นว่า มิวเซียมได้ดำเนินงานสามารถมีส่วนสร้างเสริมให้เกิดความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (social inclusion) มาแล้วอย่างไรบ้างและสามารถทำอะไรได้อีกบ้าง ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนแก่ชุมชนและชีวิตของผู้ชม (The Guardian, 18 October 2000) ตัวอย่างที่สองคือ การดำเนินงานของ Network of European Museum Organization ที่ได้รับการสนับสนุนในการดำเนินงานจากสหภาพยุโรปที่มีการศึกษาวิจัย และสร้างกิจกรรมที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของมิวเซียมในการมี

บทบาทส่งเสริมประเด็นเรื่อง social inclusion และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) ที่ยืนอยู่บนหลักการทางสิทธิมนุษยชนและการสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน (Network of European Museum Organization, 2018)

แนวทางการส่งเสริมบทบาทของมิวเซียมให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม (social engagement) ในการส่งเสริมความเป็นพหุวัฒนธรรมนิยมในบริบทของสังคมพหุลักษณะและการย้ายถิ่นข้ามชาติเพื่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และสร้าง social inclusion จากตัวอย่างดังกล่าวข้างต้นตั้งอยู่บนแนวคิด “มิวเซียมเป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์” (museums as contact zones) ที่นำเสนอโดย James Clifford (1999) โดยหมายถึงมิวเซียมเป็นพื้นที่ที่สามารถก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนหลากหลาย ทั้งด้านความร่วมมือและการปะทะกันระหว่างแนวคิดและการติดต่อสัมพันธ์กันผ่านการทำงานด้านต่างๆ ของมิวเซียม Schorc (2013) เสนอว่าต่อมา “แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการทำงานของมิวเซียมให้มีความชัดเจนขึ้น โดยมีการใช้แนวคิดนี้ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทำงานและผลการทำงานของมิวเซียม” (p.68) เพื่อให้ “มิวเซียมเป็นพื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์” ในทางปฏิบัติและชีวิตประจำวันของผู้คน

บทความนี้นำเสนอแนวคิดเบื้องต้นในการประยุกต์ใช้แนวคิดจากตัวอย่างในสหภาพยุโรปมาเทียบเคียงกับกรณีของมาเลเซียและอาเซียน ในสองประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้คือ

1) ใช้กระบวนการทางประชาธิปไตยในการบริหารมิวเซียมและส่งเสริมแนวคิด culture for all ในการดำเนินนโยบายวัฒนธรรมในการบริหารมิวเซียม กล่าวคือ เพิ่มบทบาทของประชาสังคมและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในสังคมให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาการบริหารมิวเซียมให้มากขึ้น (Sandell, 2003, p.55) โดยเฉพาะมิวเซียมในมาเลเซียและอาเซียน ซึ่งในกรณีของมาเลเซีย คือ เปิดโอกาสให้บุคคลหลากหลายเชื้อชาติในสังคมพหุลักษณะมีส่วนร่วมในการดำเนินการของมิวเซียม หรือมีบทบาทในการกำหนดเนื้อหาการจัดแสดงของมิวเซียม และกิจกรรมต่างๆ ของมิวเซียม ซึ่งในแง่นี้กระบวนการดังกล่าวจะสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติงานในมิวเซียมซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู อันเกิดจากการสว่นตำแหน่งราชการส่วนใหญ่ไว้ให้ชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งที่เป็นพลเมืองมาเลเซียและจากกลุ่มผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติจากประเทศอื่นๆ ที่เข้ามาทำงานในมาเลเซีย

คำถามที่ตามมาคือ มิวเซียมแห่งชาติมีพันธกิจตอบสนองต่อการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติ และอ่อนไหวกับการขึ้นและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศนั้นๆ ค่อนข้างมาก มิวเซียมแห่งชาติสามารถเปิดเป็น “พื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์” ได้มากน้อยเพียงใดในบริบทการเมืองมาเลเซียและอาเซียนโดยทั่วไป ในแง่ที่แนวคิดว่ามีวเซียมเป็น “พื้นที่ของการปฏิสัมพันธ์” สามารถช่วยได้ในแง่ที่ว่า มิวเซียมไม่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่ในการนำเสนอแนวคิดหรือจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่มีแนวคิดเป็นไปในทางเดียวกัน แต่สามารถเป็นพื้นที่ของการนำเสนอแนวคิดที่ขัดแย้งกัน หรือเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดการอภิปรายในประเด็นที่มี

ข้อถกเถียงขัดแย้งกันสูง ทั้งด้วยการจัดนิทรรศการและกิจกรรมอื่นๆ มิวเซียมสามารถใช้เทคนิคของการดำเนินงานและสร้างผลผลิตในรูปแบบนิทรรศการหมุนเวียน หรือปรับเปลี่ยนบางส่วนของนิทรรศการถาวรให้น่าสนใจเสนอแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมที่ตอบสนองกับสังคมพหุลักษณะสำหรับคนทุกกลุ่มได้มากกว่าที่เป็นอยู่

นอกจากนี้มิวเซียมแห่งชาติยังสามารถใช้พื้นที่ของมิวเซียมในการสร้างกิจกรรมประกอบนิทรรศการหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เอื้อต่อการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุลักษณะ (Network of European Museum Organization, 2016, p.14) ในปัจจุบันมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียมีกิจกรรมประจำปีตามปฏิทินกิจกรรมใน ค.ศ.2017 - 2018 ตามที่โฆษณาไว้ในเว็บไซต์ของมิวเซียมซึ่งเน้นกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมมลายู (Muzium Negara, <http://www.muziumnegara.gov.my>) การพัฒนารูปแบบกิจกรรมและความหลากหลายของกิจกรรมของมิวเซียมที่เปิดโอกาสให้ทั้งกลุ่มต่างชาติพันธุ์และแรงงานข้ามชาติมีโอกาสในการเข้ามาทั้งเป็นผู้สร้างและใช้บริการของกิจกรรม โดยเพิ่มการใช้ภาษาที่ไม่ใช่จำกัดอยู่เพียงมลายู อังกฤษ จีน หรือฮินดู เช่น ภาษากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และภาษาของผู้ย้ายถิ่นเข้ามาช่วยในการทำงาน ทั้งการผลิตสิ่งพิมพ์ประกอบงานกิจกรรม หรือการดำเนินงานกิจกรรม หรือการนำชมมิวเซียมเป็นภาษาต่างๆ ที่หลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ เข้ามาสร้างการปฏิสัมพันธ์และส่งเสริมแนวคิด “culture for all”

การทำงานดังกล่าวของมิวเซียมควรเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่มิวเซียมให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในมิวเซียมตั้งแต่ระดับผู้บริหาร ผู้จัดการฝ่ายนิทรรศการ ผู้จัดการดูแลคลังวัตถุและเลือกซื้อวัตถุ ผู้จัดการด้านกิจกรรมด้านการศึกษาและการบริการสังคม ผู้จัดการฝ่ายการตลาด รวมทั้งบุคลากรที่ทำงานในหน่วยต่างๆ ให้มีแนวคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับการบริหารมิวเซียมที่เชื่อมโยงกับเรื่อง social engagement (Network of European Museum Organizations, 2016, p.14) และพหุวัฒนธรรมนิยม เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสังคมแห่งความรู้และการผลักดันระดับนโยบายจากส่วนผู้ปฏิบัติงานที่ทำงานร่วมกับประชาสังคม ไปสู่ภาคส่วนบริหารนโยบายระดับประเทศ (bottom-up process of policy design and implementation)

2) ความสำคัญของบทบาทขององค์กรบูรณาการภูมิภาคและประเทศสมาชิกในการส่งเสริมบทบาทมิวเซียมในด้านพหุวัฒนธรรมนิยมและพันธกิจทางสังคม (social engagement) จากตัวอย่างของการทำงานในสหภาพยุโรปผ่านการส่งเสริม Network of European Museum Organization ชี้ให้เห็นความสำคัญขององค์กรเหนือชาติ (supranational organization) และประเทศสมาชิกขององค์กรบูรณาการภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป ที่สามารถมีบทบาทส่งเสริมให้มิวเซียมในสหภาพยุโรปให้มีบทบาททางสังคม (social engagement) ในด้านพหุวัฒนธรรมนิยม

เมื่อพิจารณาจากปัญหาเรื่องพหุวัฒนธรรมและนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมในอาเซียน จากตัวอย่างของมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซีย ความเป็นไปได้ดังกล่าวไม่ได้แต่เพียงทำทนาย

การบริหารงานของมาเลเซียเพียงประเทศเดียว แต่รวมถึงประเทศสมาชิกอื่นในอาเซียนด้วย สถานการณ์ดังกล่าวนี้จึงท้าทายการดำเนินงานในอนาคตของประชาคมอาเซียนด้วย ประเด็นเรื่อง multicultural governance หรือธรรมาภิบาลด้านพหุวัฒนธรรม จึงเป็นประเด็นที่ประชาคมอาเซียนและประเทศสมาชิกต้องให้ความสำคัญ ตัวอย่างการส่งเสริมบทบาทมิวเซียมในระดับสหภาพยุโรป เช่น ในเยอรมนี และอังกฤษ ชวนให้คิดว่าประเทศสมาชิกและประชาคมอาเซียนน่าจะส่งเสริมให้มิวเซียมมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมอาเซียนที่มีความยั่งยืนตามแนวทาง Sustainable Development Goals หรือที่เรียกในภาษาไทยว่า “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ของสหประชาชาติได้เช่นกัน

นอกจากนี้การดำเนินงานของอาเซียนในด้านดังกล่าวน่าจะมีผลในการพัฒนาประชาคมอาเซียนในฐานะที่เป็นองค์กรภูมิภาคอีกด้วย ตามแนวคิดที่ Marty Natalegawa อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ.2009 - 2014) เสนอว่า การทำงานของอาเซียนเป็น “แบบค่อยเป็นค่อยไป” (transformative) (Natalegawa, 2018, p.3) แต่อาเซียนยังคงมีความสำคัญการพัฒนาภูมิภาค โดยเฉพาะผ่านความสัมพันธ์สามเส้าของระดับท้องถิ่น ระดับชาติสมาชิก และระดับภูมิภาคที่องค์กรอาเซียนดำเนินงาน (Natalegawa, 2018, pp.3-4) โดยพัฒนาการของอาเซียนในอนาคตจะเกิดในลักษณะที่ “พลวัตของอาเซียนเป็นผลลัพธ์โดยตรงจากการตัดสินใจเชิงนโยบายและตัวเลือกเชิงนโยบาย” (Natalegawa, 2018, pp.4-5) การให้ความสำคัญกับ multicultural governance หรือธรรมาภิบาลด้านพหุวัฒนธรรมจึงน่าจะเป็นทางเลือกเชิงนโยบายหนึ่งที่อาเซียนและประเทศสมาชิกควรให้ความสนใจ และมิวเซียมเป็นพื้นที่หนึ่งที่อาเซียนและประเทศสมาชิกควรให้ความสำคัญมากขึ้น จากตัวอย่างของสหภาพยุโรปชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมกิจกรรมเพื่อเพิ่มบทบาทมิวเซียมในด้านพหุวัฒนธรรม เช่น การให้ทุนสร้างพื้นที่ (platform) ในรูปแบบเครือข่ายระหว่างประเทศสมาชิกเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันของมิวเซียม หรือการให้ทุนการวิจัยในลักษณะเครือข่ายระหว่างประเทศสมาชิก เพื่อพัฒนาการทำงานของมิวเซียมในด้านนี้และกิจกรรมที่ริเริ่มในด้านอื่นๆ ที่ทำควบคู่ไปกับนโยบายพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแบบองค์รวม ทำให้เกิดสภาพการณ์เพิ่มข้อมูลและอิทธิพลเชิงบวกในฐานะที่เป็น supply side แก่ประเทศสมาชิก น่าจะประยุกต์ใช้กับประชาคมอาเซียนที่มีหลักการในการไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในซึ่งกันและกันที่เรียกว่า non interference ได้

7. สรุป

มาเลเซียเป็นประเทศสมาชิกผู้ก่อตั้งอาเซียนที่มีความเป็นสังคมพหุลักษณะสูง มีพัฒนาการการทำงานด้านมิวเซียมที่มีความผูกพันกับการสร้างความเป็นชาติของมาเลเซียในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองทางวัฒนธรรม (cultural politics) ของการสร้างความเป็นชาติ บทความนี้วิเคราะห์ภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีตและปัจจุบันที่น่าเสนอในนิทรรศการที่จัดแสดงให้มิวเซียมแห่งชาติกัวลาลัมเปอร์ช่วงปี ค.ศ.2017 - 2018 โดยวิเคราะห์

ในบริบทที่ประเทศมาเลเซียเป็นสังคมพหุลักษณะและประเทศยอदनียมของแรงงานข้ามชาติ มิวเซียมแห่งชาติเสนอภาพสังคมพหุลักษณะมาเลเซียในอดีตที่เน้นอาณาจักรมาเลย์ในฐานะเป็น ตัวแทนความรู้เรื่ององชาติ ที่ทั้งสะท้อนให้เห็นความโหยหาอดีตที่รุ่งเรืองก่อนยุคอาณานิคม ไปพร้อมกับการสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มพลเมืองมาเลเซียเชื้อสายมลายูในฐานะที่เป็น ชนพื้นเมืองดั้งเดิมของดินแดนที่เป็นประเทศมาเลเซียปัจจุบัน โดยกล่าวถึงประเด็นความเป็น สังคมพหุลักษณะในอดีตผ่านการแต่งงานโดยเฉพาะในกลุ่มชาวมลายูและจีนในฐานะภาพ ตัวแทนของเอกภาพทางสังคม ส่วนการนำเสนอภาพตัวแทนสังคมพหุลักษณะในปัจจุบันของ มาเลเซียเน้นเน้นบทบาทของสี่กลุ่มชาติพันธุ์หลักคือ มลายู จีน อินเดีย และลูกครึ่งมลายู/จีน- ยุโรป ในฐานะผู้อยู่ใกล้ศูนย์กลางความเป็นชาติ โดยมีชาวมลายูเชื้อสายมลายูอยู่บนยอด พีระมิดของความใกล้ชิดกับความเป็นชาติ ส่วนการนำเสนอสังคมพหุลักษณะในส่วนที่เกี่ยวกับ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ผ่านอาหาร ประเพณี และเครื่องแต่งกาย ซึ่งสะท้อนความต้องการนำเสนอ ว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีส่วนร่วมในการสร้างชาติอย่างผิวดิน กล่าวได้ว่าสังคมพหุลักษณะที่นำเสนอ ในมิวเซียมแห่งชาติมาเลเซียสะท้อนให้เห็นความแปลกแยกกับสังคมมาเลเซียในชีวิตประจำวัน และไม่ตอบสนองกับการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนในบริบทของประเทศมาเลเซียเป็น สังคมพหุลักษณะและเป็นจุดหมายปลายทางยอदनียมของแรงงานข้ามชาติ บทความเสนอแนะ ว่า ตัวอย่างการดำเนินงานในสหภาพยุโรป เช่น เยอรมนีและอังกฤษชวนให้คิดว่า มาเลเซีย ประเทศสมาชิกอาเซียนและประชาคมอาเซียนควรส่งเสริมให้มิวเซียมให้มีบทบาทมากขึ้นใน การสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมอาเซียนที่มีความยั่งยืนตามแนวทางของ Sustainable Development Goals หรือที่เรียกในภาษาไทยว่า “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน”

เชิงอรรถ

¹ บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์แห่งชาติที่นำเสนอใน พิพิธภัณฑ์ : การศึกษาเปรียบเทียบห้าประเทศสมาชิกผู้ก่อตั้งอาเซียน” ได้รับทุนสนับสนุนการ วิจัยจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ปีงบประมาณ 2559

เอกสารอ้างอิง

- Andaya, B. W., & Andaya, L. Y. (2017). *A history of Malaysia (3rd Edition)*. London: Palgrave.
- Ahmad, A. T. (2015). *Museums, history and culture in Malaysia*. Singapore: NUS Press.
- Ahmad, A. T. (2008). State museums and their representations of the past in Malaysia. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society*, 81, 2(295), 45-70.

- Arakaki, R. K. (2009). 2008 Malaysian Election: The End of Malaysia's Ethnic Nationalism?. *Asian Politics & Policy*, 1(1), 79-96.
- Auethavornpipat, R. (2017). Assessing regional cooperation: ASEAN states, migrant worker rights and norm socialization in Southeast Asia. *Global Change, Peace & Security*, 29(2), 129-143. DOI: 10.1080/14781158.2017.1293021
- Awang, A. A., Sheikh, Sharifah S. S., Lokman, A. M. & Saifuddin, A. H. (2016). A theoretical analysis of racial integration through new economic policy and 1 Malaysia concept. *Advanced Science Letters*, 22(5-6), 1363-1367. DOI: 10.1166/asl.2016.6614
- Bal, C. S., & Gerard, K. (2018). ASEAN's governance of migrant worker rights. *Third World Quarterly*, 39(4), 799-819. DOI: <http://doi.org/10.1080/01436597.2017.1387478>.
- Balasubramaniam, V. (2007). A divided nation: Malay political dominance, bumiputera material advancement and national identity in Malaysia. *National Identity*, 9(1), 35-48. DOI: <http://doi.org/10.1080/14608940601145679>
- Bennett, T. (1995). *The birth of the museum*. London: Routledge.
- Chee-Beng, T. (2000). Ethnic identities and national identities: Some examples from Malaysia. *Identities*, 6(4), 441-480. DOI: <http://doi.org/10.1080/1070289X.2000.9962652>
- Clifford, J. (1999). "Museums as Contact Zones." In Boswell, D. & Evans, J (Eds.) *Representing the Nation: A reader: Histories, heritage, museums*, London: Routledge, pp.435-458.
- Federal Constitution of Malaysia. (2010). Retrieved from [http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/FC/Federal%20Consti%20\(BI%20text\).pdf](http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/FC/Federal%20Consti%20(BI%20text).pdf)
- Hall, S. (2009). Representation: Cultural representations and signifying practices. London: Sage.
- ILO Regional Office for Asia and the Pacific. (2016). *Review of labour migration policy in Malaysia*. Retrieved from http://www.ilo.org/asia/publications/WCMS_447687/lang-en/index.html

- International Labour organization. (2011). Public attitudes to migrant workers: A four country study [PowerPoint slides]. Retrieved from <http://migrationworks.org/wp-content/uploads/ILO-study-on-public-attitudes-to-migrant-workers.pdf>
- Kalb, L. B. (2009). Nation building and culture display in Malaysian museums *Museum Anthropology*, 21 (1), 69-81. DOI: <https://doi.org/10.1525/mua.1997.21.1.69>.
- Kidd, J. (2016). *Representation*. London: Routledge.
- Knell, S. J. (2011). National museum and national imagination. In Knell, S. J., Aronsson, P., & Amundsen, A.B. (Eds.). *National museums: New studies from around the world* (3-28). London: Routledge.
- Koh, S. Y. (2015a). How and why race matters: Malaysian-Chinese transnational migrants interpreting and practising Bumiputera-differentiated citizenship. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(3), 531–550. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.937327>.
- Koh, S. Y. (2015b). Temporalities of citizenship: Malaysian-Chinese skilled migrants in Singapore and returnees to Malaysia. *Asian and Pacific Migration Journal*, 24(1), 3–27. <https://doi.org/10.1177/0117196814565158>
- Koundoura, M. (1998). Multiculturalism or Multinationanism? in Bennett, D. (Ed.) *Multicultural states: Rethinking difference and identity* (pp.69-87) London: Routledge.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, failure and the future*. Washington, DC.: Migration Policy Institute.
- Macdonald, S. (1998). *The politics of display*. London: Routledge.
- Muzium Negara. (2017-2018a). *Malay Kingdoms*. Kuala Lumpur.
- Muzium Negara. (2017-2018b), *Malaysia Today*. Kuala Lumpur.
- Muzium Negara. Retrieved from <http://www.muziumnegara.gov.my>
- Nasa, A. (2017, 27 July). More than 1.7 million foreign workers in Malaysia; Majority from Indonesia”. *New Straits Times*. Retrieved from <https://www.nst.com.my/news/nation/2017/07/261418/more-17-million-foreign-workers-malaysia-majority-indonesia>
- Network of European Museum Organization. (2018). *European funding museums*. Retrieved from <https://www.ne-mo.org/our-topics/european-funding-for-museums/nc/1.html>

- Network of European Museum Organization. (2016). Museums, migration and cultural diversity: Recommendations for museum work [PDF]. Berlin: Network of European Museum Organization. Retrieved from http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMo_documents/Nemo_Museums_Migration.pdf
- Natalegawa, M. (2018). Does ASEAN matter? A view from within. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*. 26, pp. 7-24.
- O'Shannassy, M. (2013). More talk than walk? UMNO, “New Politics” and legitimization in contemporary Malaysia. *Journal of Contemporary Asia*, 43(3), 428-451, DOI: 10.1080/00472336.2013.783966
- Rother, S. (2018). ASEAN forum on migrant labour: A space for civil society in migration governance at the regional level? *Asia Pacific Viewpoint*, 59(1), 107-118. DOI: <https://doi.org/10.1111/apv.12181>.
- Sandell, R. (1998). Museums as agents of social inclusion. *Museum management and curatorship*, 17(4), 401-418. DOI: <https://doi.org/10.1080/09647779800401704>.
- Sandell, R. (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and Society*, 1(1): 45-62. Retrieved from <https://www2.le.ac.uk/departments/museumstudies/museumsociety/documents/volumes/mands4.pdf>
- Schorch, P. (2013). Contact zones, third spaces, and the act of interpretation. *Museum and Society*, 11(1) 68-81. Retrieved from <https://pdfs.semantic scholar.org/5795/294ac07f47d2f8e785bbcc3c87636aa2684a.pdf>
- Shamsul A. B. (2001). A history of an identity, an identity of a history: The idea and practice of ‘Malayness’ in Malaysia reconsidered. *Journal of Southeast Asian Studies*, 32(3), 355-366.
- The Guardian. (2000, 18 October). The people’s show: Julie Nightingale reports on how museums are exhibiting a powerful element of social inclusion. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/society/2000/oct/18/guardiansocietysupplement4>.